

Inspiratiemoment met Ben Van Essen
(socioloog en o.a. adviseur *Landelijke Vereniging Kleine Kernen*, Nederland)
(Zie ook bijhorende presentatie)

1. Inleiding

- *Don't try this at home*: Ben wil ons inspireren (niet onderwijzen).
- Nederland (17,4 miljoen inwoners) is een calvinistisch land met veel regels en vastliggende zaken. Vaak gevecht met de overheid hierdoor. Ruimtelijke Ordening is er heel anders dan in Vlaanderen en veel sterker gericht op concentratie. Deze strijd is al 20 jaar geleden gevoerd. 70% van de bevolking woont in de stad. Volgens definitie OESO is daar niet eens platteland...
- Nederland is 'niet democratisch': burgemeester of commissaris van de koning worden aangesteld en niet verkozen.
- Verzuiling is in vorige eeuw reeds afgekald.

2. Waarvoor staat de *Landelijke Vereniging Kleine Kernen*?

Vlaanderen heeft slechts één VVDB. In Nederland is er de LVKK, maar in 10 provincies is er ook een provinciale afdeling. En die 10 verenigingen zijn eigenlijk de baas. LVKK krijgt subsidies via binnenlandse zaken (geld uit Den Haag) en voert projecten uit samen met de 10 provinciale verenigingen. Er is dus heel nauwe samenwerking tussen landelijke en provinciale werkingen.

3. De Limburgse provinciale werking (waar Ben nauwst bij betrokken is)

- Netwerk van 200 dorpshuizen opgericht, op veel plekken bestuurd door vrijwilligers.
- 4 beroepskrachten en 12 adviseurs.
- Net als VVDB gaat het om kennisuitwisseling, belangenbehartiging en bepaalde projecten ondersteunen.

4. Hoe ontwikkelden bewonersinitiatieven/bewonerscollectieven zich in Nederland? Hoe zitten de relaties met de overheden?

- Mensen die energie steken in gemeenschapszin zijn fantastische mensen!
Zie ook deze tekst bij slide 8: [Overall is de vernieuwing gaande. Het Broodfonds is een nieuwe vorm van solidariteit tussen kleine zelfstandigen. Ik hoorde Klasien Horstman pleiten voor citizen science: wetenschap van onderop. Lucien Engelen heeft in het Radboud een chieft listening officer aangesteld. Met UberPop rijden particulieren als taxi rond, maar dat mag nog niet van de wetgever. Ik zie ook onder ambtenaren steeds meer Frisdenkers opstaan. Publieke pioniers, helden van de vernieuwing, zoals er hier ook een aantal in de zaal zitten.](#)
- Burgerparticipatie is sinds begin deze eeuw heel belangrijk geworden.
- Welke vormen van democratische vernieuwing kunnen we toepassen in de gemeenten? Heel veel instrumenten worden nu ontwikkeld.
- Ruimtelijke Ordening gaat over naar nieuwe wetgeving via omgevingswet.
- Héél belangrijk dat bewoners niet alleen als 'inspreker' gezien worden, maar ook zelf eigen ideeën willen spuien en projecten willen ontwikkelen. Soms is het dan nuttig aan de overheid te vragen of ze willen meedoen.
- Beleidsparticipatie (burgers zijn de motor) tegenover overheidsparticipatie. Beide termen storen omdat ze allebei vanuit het beleid lijken te komen...
- Uitdaagrecht bv. op sociaal domein: bewoners tonen aan dat ze overheidsdienstverlening beter en goedkoper kunnen doen. Ze melden zich en gaan de taak overnemen. Dit gebeurt, bv. op vlak van zorg. De overheid worstelt hiermee want moet macht en geld afgeven, maar

dit geeft wel een boost aan bewonersinitiatieven. En dit betekent voor dorpsraden dat ze in een veranderend speelveld staan!

- Kleine kernen-spel werd ontwikkeld rond: wat is onze rol als dorpsraad? Representeren of adviseren? Gericht op overheid OF activeren en verbinden en dus gericht op dorp. Legitimatie ligt niet aan de kant van de gemeente, maar in het dorp!!! Dorpsraad moet bij wijze van spreken niet met gezicht naar gemeente staan, want staat dan te veel met de rug naar dorp.
- Vorige eeuw ontstonden veel ontwikkelingen waarbij veel zaken door de overheid werden overgenomen. Het runnen van scholen of ziekenhuizen kwam bv. veel vroeger vanuit de samenleving, veelal de kerk. Eind vorige eeuw wijzigde de ontwikkeling van de verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Sinds 2013 trekt de overheid zich in Nederland terug en wil meer 'samenleving'. Bewoners zijn erg actief. Er is al een heel sterke organisatiekwaliteit bij bewoners te vinden, zie bv. voetbalwerkingen. Ook kerken spelen nog steeds een belangrijke rol.
- Verwijzing naar Professor Tine de Moor en de *commons*. Er is zelfs een sociale coöperatie in België.

Wie is eigenaar?? (Zie slide 9 presentatie)

Kijken we naar dorpen, dan gebeuren 4 zaken:

- 1^e soort (vaak voorkomend) zien we gewoonlijk niet (bv. buurman gaat iedere week met groepje fietsen), deze soort is 'van de mensen'.
- 2^e soort: dorpshuis waarbij de overheid ondersteunt (o.a. via centen) – gaat om eigenaarschap van het dorp.
- 3^e soort (wat minder duidelijk): de overheid is verantwoordelijk voor Ruimtelijke Ordening, verkeer, onderwijsbeleid, ... Hierover gaat de overheid met mensen in gesprek maar het eigenaarschap van bv. een verkeersplan blijft wel bij de gemeente.
- 4^e soort: bv. bij bekeuring is er nooit inspraak. De overheid is volledig eigenaar (bv. identiteitskaarten regelen).

Interessant is de stippellijn (zie slide 9). Boven de stippellijn = zelfsturing, eronder = beleidsparticipatie. **Bepaalde zaken terug aan de samenleving geven = evolutie van zorgstaat naar samenlevingsstaat. Het dorp kan forse verantwoordelijkheden op zich nemen.**

Rol overheden: communicatief + regelsturing + autoritaire sturing en handhaving

Zie ook deze tekst bij slide 10: [Vanuit de vraag "wie is eigenaar" moet de overheid kunnen schakelen tussen rollen. Bij autoritaire sturing gaat het bijvoorbeeld om goede dienstverlening. Bij regelsturing gaat het om het betrekken van burgers bij beleidsvorming. De moeilijkste rol is die van communicatieve zelfsturing, omdat de overheid daar moet handelen vanuit bescheiden betrokkenheid. Als we daar het ontwikkelingsperspectief naast zetten, zien we dat dat vooral gaat om het rode en het blauwe. Op alle gebieden is verbetering nodig. In die zin is er niks mis met de ambities, maar juist het deel van de communicatieve zelfsturing is nog niet doordacht en niet uitgewerkt.](#)

5. Vraag aan publiek: Wat zou u willen verbeteren in relatie met gemeentebestuur? Of is alles top?

- Soms is de relatie goed en soms minder. Het probleem kan zowel bij gemeenschap van burgers als bij gemeente liggen.
- Indien trots op participatief gelopen traject: wat maakte dit spannend? Blijft het evenwicht tussen het samenspel van verschillende actoren realistisch en haalbaar? Als ieder met een andere bril naar het in te richten 'plein' kijkt, dan is het niet evident...

- Bewoners hebben eigen belangen. De overheid moet die afwegen tegenover elkaar + reëel zijn tegenover die verwachtingen, dus soort verwachtingsmanagement voeren en daartoe de kaders aanreiken. De overheid scoort zeer slecht als het vertrouwen van de burgers wordt geschonden (vb bewonersbrief). Eerlijkheid en vertrouwen zijn cruciaal!

6. Hoe werken dorpen in Nederland rond de 4 thema's waar VVDB een dossiertje over opmaakt?

(Dus eenzaamheid, dienstverlening, basisbereikbaarheid en kwaliteitsvol inrichten van de publieke ruimte)

A. Omgaan met eenzaamheid in Horst en het dorpje America (zie slide 14). Daar werd een eigen gezondheidscentrum opgericht als bewonersinitiatief.

- Kijken naar de toekomst met een **dorpsdagboek**: 5 jongeren, 5 gezinnen en 5 ouderen kregen een dagboek, vullen hier idee in. Daarna geeft ieder het boekje door aan iemand uit dezelfde doelgroep. Dit heeft 217 ideeën opgeleverd. 6 werkgroepen buigen zich hierrond. 4 jaar later volgde de opening van diverse initiatieven. Nu gaan burgers ook de zorg zelf organiseren, ze willen het zo regelen dat bepaalde zorgtekorten niet meer kunnen voorkomen.
- Bij eenzaamheid is de **dorpsondersteuner** de centrale figuur. Een oud-onderwijzer wordt hiervoor 12u in de week betaald maar is wel 24u bezig. Hij kan vragen koppelen aan antwoorden. Hij is in coronatijd bij alle mensen langs geweest met een bloemetje en de vraag *Hoe gaat het met u?* en brengt mensen bij elkaar. Hij weet waar eenzaamheid zit en legt verbindingen. Dorpsondersteuners kunnen professionals zijn OF mensen uit het dorp!
- Het Ministerie heeft een groot programma met kleine projecten op vlak van eenzaamheid.
- Doel ook: in volle breedte zorgen dat mensen ouder kunnen worden in het dorp!

B. Dienstverlening

- Supermarkt *Spar* stopte en het dorp zocht zelf een nieuwe uitbater voor hetzelfde gebouw. Folders werden rondgedeeld in het dorp om bewoners te overtuigen daar te gaan winkelen.
- Energie: coöperatie werd opgericht i.s.m. energiebedrijf. Doel: een zonneweide aanleggen. De opbrengst komt in een omgevingsfonds en wordt terug in het dorp geïnvesteerd.

C. Basisbereikbaarheid en OV

Het dorp America heeft een eigen vervoersdienst. In Nederland regelen Provincies het Openbaar Vervoer en gemeenten regelen het doelgroepenvervoer.

Nieuw plan in Limburg via de wensbus. Onrendabele vervoerslijnen waren afgevallen (sommige bussen worden te weinig gebruikt) en 10 wensbus-projecten zijn ontstaan. Dit wordt met vrijwilligers en auto's geregeld. Tijdens het vervoer ontstaan ook goede gesprekken van verbinding.

D. Kwaliteitsvol inrichten openbare ruimte

- Samen met de gemeente werd een dorpsplan aangemaakt en de dorpskern opgeknapt. Samenspel van gemeente en gemeenschap. Het dorp heeft zelf een flink bedrag bij elkaar gekregen. Daardoor ontstond het gevoel: *het Plein is van ons!*

Tot slot: de vraagstukken uit Vlaanderen zijn heel herkenbaar! Adviezen van VVDB zijn erg bruikbaar! Veel overeenkomsten naast ook verschillen tussen Vlaanderen en Nederland.

Hoe kunnen we bewoners die iets willen, helpen? Af en toe met elkaar in gesprek gaan!

Tekst bij slide 21 (leestips):

- Help een burgerinitiatief: Min BZK 2010, Loslaten in Vertrouwen ROB 2012, Vertrouwen in burgers WRR 2012
- Kim Putters: De politiek kijkt veel weg en te weinig vooruit.